

## تذکره شعراء

ترجمه و نگارش: تقی ینش

از: استوری

آنچه از نظر خواننده محترم می‌گذرد ترجمه قسمتی از بخش دوم جلد اول کتاب Persian Literature تألیف C. A. Storey است (چاپ ۱۹۵۳ لندن). عنوان این قسمت در اصل: Biography (poets) یا «شرح حال شعراء» است و شماره کتابها از ۱۰۸۸ شروع می‌شود به این جهت که از شماره ۱ تا ۱۰۸۷ در بخش اول جلد دوم معرفی شده است.

از وقتی که استوری کتاب خود را تألیف کرده است قریب بیست سال می‌گذرد و در طی این مدت در ایران برای معرفی نسخه‌ها و کتابخانه‌های عمومی و خصوصی اقدامات مؤثر و مفیدی شده است از آن گذشته استوری فقط از آن مقدار فهرست که در دست داشته و می‌شناخته و یا تا روزگار وی چاپ شده بوده استفاده کرده است بهمین جهت کار استوری را نباید تمام شده و کامل تلقی کرد مثل هر کار دیگری ولی با همه اینها ارزش کار استوری به قوت خود باقی است و دو جلد (در چهار مجلد) کتاب‌شناسی او برای همه کسانی که به تاریخ و زبان و ادب فارسی علاقه دارند مغتنم و بکار است.

نویسنده این سطور بخش دیگری از کتاب استوری را که در باره کتابهای ریاضی است پیش از این ترجمه کرده و در دفتر چهارم نسخه‌های خطی از انتشارات

دانشگاه طهران تقدیم کرده است و امیدوار است بتواند بتدریج قسمتهای دیگر را نیز ترجمه و تقدیم کند .

ذکر خیری از استاد فقید ، «عباس اقبال» ضرورت دارد زیرا مرحوم اقبال نخستین کسی است که با ترجمه<sup>۱</sup> قسمتی از کتاب استوری (علوم قرآنی که در دفتر نخستین نشریه<sup>۲</sup> دانشگاه چاپ شده است) مشمول گفته<sup>۳</sup> پرمغز «الفضل للمتقدم» می شود، به ویژه که محرك نویسنده<sup>۴</sup> این سطور در ترجمه<sup>۵</sup> کتاب استوری است .



۱۰۸۸- سدیدالدین<sup>۱</sup> محمدبن محمدبن امام شرف الدین ابی طاهر یحیی بن طاهر بن عثمان العوفی البخاری .

خود را از اخلاف عبدالرحمن بن عوف<sup>۲</sup> می داند . گویا در بخارا متولد شده و هم در آنجا تحصیلات خود را به پایان رسانیده است . در سال ۵۹۷ هـ / ۱ - ۱۲۰۰ م به سمرقند رفت . در آن وقت دایی اش<sup>۳</sup> ، مجد الدین محمدبن عدنان سرخکتی طبیب ایلک خان قلچ طمغاج خان ابراهیم بود (رک صفحه<sup>۴</sup> ۴۳۱ قبل) . به خدمت

۱- رک. نظام الدین صص ۵-۳ ، این که بعضی لقب او را نورالدین نوشته اند ظاهراً صحیح نیست .

۲- عوف از صحابه<sup>۵</sup> رسول اکرم بوده است . رک: دائرة المعارف اسلام و Catenai Chronographia Islamica pp : 341-2

عوفی یکی از عشرات المبشرات و عضو انجمنی بود که عثمان را بخلافت انتخاب کرد . مرگ وی به سال ۳۲ هـ / ۳-۶۵۲ م بوده است .

۳- در مقدمه<sup>۶</sup> لباب الالباب : خال (مترجم)

ولی عهد عثمان بن ابراهیم درآمد و منشی او شد و اندکی بعد از آن دیار سفر کرد .  
 اول به خوارزم ، شهر نو ، نسا ( ۶۰۰ هـ / ۴ - ۱۲۰۳ م ) سفر کرد و بعد به  
 خوجان (= خبوشان) [ ۶۰۳ هـ / ۷ - ۱۲۰۶ م ] ، اسفراین ، نیشاپور ، هرات ،  
 اسفزار ( بعد از ۶۰۷ هـ ) و نقاط دیگر . در سال ۶۱۷ هـ / ۱۲۲۰ م<sup>۴</sup> و یا مقارن آن  
 عوفی در سند بوده است و در آنجا دو کتاب به نام ناصرالدین قباچه حکمران سند تألیف  
 کرده است . نظام الدین در آخر نسخه ای متعلق به کتابخانه<sup>۵</sup> ایندیا افس<sup>۶</sup> یادداشتی  
 پیدا کرده است که به قلم یکی از معاصران عوفی است و در طی آن برای عوفی القاب  
 دیگری نظیر قاضی و واعظ الملوك و السلاطین ذکر کرده و نوشته است او را در کمی  
 دیده ام با این عبارت :

«روزی چند در آنجا سکونت ساخته بود»

در سال ۶۲۵ هـ / ۱۲۲۸ م عوفی در بهکر<sup>۶</sup> بوده است . در آن وقت قباچه در  
 محاصره<sup>۷</sup> قوای ایلتمش سلطان دهلی بود و سرانجام سقوط و خودکشی کرد . عوفی  
 به خدمت ایلتمش پیوست و کتاب جوامع الحکایات را به نام وزیر ایلتمش قوام الدین  
 الجنیدی تألیف کرد . عوفی تا سال ۶۲۸ هـ / ۱ - ۱۲۳۰ م مسلم زنده بوده است زیرا  
 واقعه ای مربوط به این سال را در جوامع الحکایات نقل کرده است ( رک . مقدمه<sup>۸</sup>  
 احمد نظام الدین ص ۲۰ ) .

غیر از لباب الالباب کتابهای دیگری دارد بدین شرح :

۱- ترجمه<sup>۹</sup> کتاب فرج بعدالشدّه که اصل آن از تنوخی است ( رک . بـ و کلمن

۴- در خطبه<sup>۱۰</sup> لباب الالباب که در این سال نوشته شده است عوفی ( ج ۱ ص ۱۶-۱۱۵ ) به فتوحات  
 ناصرالدین قباچه و تسلط او بر ملک بهاء الدین علی الجامعی اشاره کرده است .

۵- اته ۷۳۳ ، رک : مقدمه<sup>۱۱</sup> نظام الدین ص ۱۷-۱۶ بخش متون فارسی .

۶- Bhakkar ، ولی در مقدمه<sup>۱۲</sup> لباب الالباب مرحوم قزوینی نوشته است بکر ( مترجم ) .

ج ۱ ص ۱۵۵ و ۵۱۹ (ضمیمه ۱۵۵) و Supptbd ج ۱ ص ۲۵۳. این کتاب را عوفی در حدود ۶۲۰ هـ / ۱۲۲۳ م به نام ملك ناصرالدين قباچه تألیف کرده است (رك. مقدمه نظام الدين بر جوامع الحكايات صص ۱۹-۱۴، در این مقدمه تذکر داده شده است که نسخه معرفی شده در فهرست اته ۷۳۷ و ۷۳۸ فقط نیه دوم ترجمه فرج بعدالشدیه را دارد).

### ۲- جوامع الحكايات و لوامع الروايات

این کتاب مجموعه ای است از چندین هزار (دوهزار) قصه و حکایت که عوفی برای ملك ناصرالدين قباچه نوشته بوده است. پس از آن که قباچه در ۶۲۵ می میرد ناتمام می ماند و بعد به توصیه نظام الملوك قوام الدين محمد بن ابی سعید الجوینی وزیر ایلتمش مقارن سال ۶۲۸ هـ / ۱ - ۱۲۳۰ م تمام می شود (رك. مقدمه نظام الدين بر جوامع الحكايات G. M. S, N. S ج ۸ لندن چاپ ۱۹۲۵).

### ۳- مدایح السلطان

اسم این کتاب در جوامع الحكايات برده شده است ولی نسخه ای از آن در دست نیست (رك. نظام الدين. از همین کتاب ص ۱۴ شماره ۱).

### باب الالباب

تذکره ای است شامل شرح حال ۳۰۰ شاعر (به تخمین) که احتمال می رود عوفی در حدود ۶۱۸ هـ / ۲-۱۲۲۱ م برای عین الملوك ناصرالدين حسین بن ابی بکر- الاشعری وزیر ملك ناصرالدين قباچه نوشته است.

۷- کتابی تذکره مانند به نام مناقب الشعراء از ابوطاهر الخاتونی در دست است که در آخر قرن یازدهم تألیف شده است. دولت شاه اسم این کتاب را ذکر کرده و حاجی خلیفه نیز نوشته است ولی ظاهراً فقط اسم آن را شنیده بوده است.

اسپرنگر شماره ۱ = برلین ۶۳۷ (ناقص و ناتمام ، قرن ۱۵ ق) .

لندسیانا صفحه ۱۲۴ شماره ۳۰۸ (قرن ۱۶ یا ۱۷) ،

بزم آرای (ریو جلد متمم ۶۰۱ نزدیک قرن ۱۷) .

سید علی بن محمود الحسینی در سال ۱۰۰۰ هـ / ۲-۱۵۹۱ م این کتاب را کامل

و به نام خان خان عبدالرحیم بن بهرام خان (برای این شخص رک. ص ۵۳۳

قبل از این) کرده است . کار سید علی اقتباسی از لباب الالباب است ولی اضافاتی هم

دارد رک. مقدمه محمدخان قزوینی ص ۵- و) .

### چاپها

قسمت دوم لباب الالباب عوفی را ادوارد برون چاپ کرده است : لندن و

لیدن سال ۱۹۰۳ (متون فارسی تاریخی جلد دوم) و قسمت اول آن نیز به اهتمام

ادوارد براون و میرزا محمدخان بن عبدالوهاب قزوینی چاپ شده است . لندن و

لیدن سال ۱۹۰۶ (متون فارسی جلد ۱) فی و مطالعات فرنگی

### تصحیحات

تصحیح لباب الالباب از وحید دستگردی (ارمغان سال ۱۱ صص ۶-۳۳۵ و

۴-۶۵۲ و ۵۲-۷۴۷ و سال ۱۲ صص ۴-۸۴۳) .

فهرست شعرا (اما کامل نیست) از اسپرنگر صص ۶-۳ .

### شروح

(۱) مقاله‌ای تحت عنوان :

other Works of the Class Called Tazkirat - ul Shuârá .

به قلم N. Bland (در ژورنال آسیایی سال ۱۸۴۸ صص ۷۶-۱۱۱) .  
 (۲) An early Persian anthology از کتاب مطالعات درباره شعر اسلامی  
 نیکلسون Nicholson کامبریج ۱۹۲۱ صص ۴۲-۱ با ترجمه ای چند) .

[[مطالبی تذکره مانند در لباب الالباب و جامع الحکایات (برای آنها رجوع  
 کنید به مقدمه محمدخان قزوینی و مقدمه ادوارد براون بر قسمت اول لباب الالباب  
 و مقدمه نظام الدین بر جوامع الحکایات) ، ریو ج ۲ صص ۵۰-۷۴۹ ، تاریخ ادبیات  
 براون ج ۲ صص ۹-۴۷۷ ، دائرة المعارف اسلام آرتیکل عوفی (مختصر و بی معنی!)] .

۱۰۸۹ - در تاریخ گزیده که حمدالله مستوفی قزوینی در ۷۳۰ هـ / ۳۰-۱۳۲۹ م  
 تألیف کرده است هر یک از پنج باب (صص ۸۲۹-۷۵۵ در چاپ عکسی G. M. S)  
 متضمن مطالبی در زمینه های مختلف است بدین قرار: ائمه و مجتهدین (فصل اول =  
 صص ۷۵۵-۹) ، قرآء دهگانه (فصل دوم = صص ۶۰-۷۵۹) ، روایات سبعة (فصل  
 سوم = صص ۷۶۰) ، مشایخ (فصل چهارم = صص ۹۷-۷۶۰) ، علماء (فصل پنجم  
 = صص ۷۹۷-۸۱۲) و شعراء (فصل ششم = صص ۱۹-۸۱۲) رك. صص ۴-۸۲  
 پیش از این .

ترجمه فصل ششم براون در صفحه ۸۴ آمده است .

۱۰۹۰ - در آخر فردوس التواریخ خسرو ابرقوئی مؤلف در ۸۰۸ هـ / ۶-۱۴۰۵ م  
 فهرستی است الفبایی شامل اسامی شعرای عرب و ایران ، رك. صفحه ۸۴  
 پیش از این .

۱۰۹۱ - برای مجمل فصیح الدین محمد الخوافی که در ۸۴۵ هـ / ۲-۱۴۴۱ م تألیف

شده است و مجموعه‌ای از تاریخ اسلام و تذکره است رک. صص ۱-۹۰ پیش از این.

۱۰۹۲ - بهارستان مجموعه‌ای است از حکایات که در ۸۹۲ هـ / ۱۴۸۷ م عبدالرحمن بن احمد جامی تألیف کرده است. این کتاب اگرچه تذکره نیست ولی شایان ذکر است. روضه هفتم از هشت روضه آن به شرح حال شعرا اختصاص دارد و در این قسمت ترجمه کوتاه و مختصر ۲۸ شاعر آمده است.

۱۰۹۳ - دولت‌شاه بن علاءالدوله بختی شاه القاضی السمرقندی به قول خودش (تذکره الشعراء صص ۱۱<sup>۱</sup> و ۵۴۱) و به قول صاحب لطائف نامه «امیر دولت‌شاه<sup>۸</sup>». وی پسر امیر علاءالدوله اسفراینی (لطائف نامه صص ۱۸۰<sup>۷</sup>) و از ندمای سلطان شاه رخ (تذکره الشعراء صص ۱۹-۲۰ ۳۳۷) بود. در جنگ چکن سرای<sup>۹</sup> نزدیک اندخود شرکت داشت<sup>۱۱</sup>.

در این جنگ ابوالقاضی سلطان حسین سلطان آنجا سلطان محمود میرزا پسر سوم سلطان ابوسعید<sup>۱۲</sup> را شکست داد ولی او نتوانست مجد و عظمت اجدادی خود را از نو بدست آورد و ناگزیر زندگی ساده و دهقانی در پیش گرفت.

(در لطائف نامه صص ۱۸۰<sup>۱۰</sup>) چنین آمده است: «از امارت و عظمت که آیین

۸- این عنوان در خانواده‌های اشرافی که مقامات عالی دولتی داشته‌اند موروثی بوده است (رک. بارتولد زیر عنوان: علی شیر صص ۱۱۳).

۹- تلفظ این کلمه مورد تردید است.

۱۰- طبق روایت حبیب‌السیر قسمت سوم از ج ۳ صص ۲۰۲<sup>۱۹</sup>. این جنگ در اواخر سال ۸۷۵ هـ / ۱۴۷۱ م روی داده است.

۱۱- می‌نویسد: «در آن مصاف (بهضم م) در رکاب ظفر مآب بودم» (تذکره الشعراء صص ۵۳۳<sup>۲</sup>).

۱۲- برای این مطلب رک. دائرة المعارف اسلام آرتیکل ابوسعید.

اجداد او بود گذشت<sup>۱۳</sup> و سررشته<sup>۱۴</sup> فقر و قناعت و دهقنت بدست آورد<sup>۱۵</sup> ) ، میر علی شیر در مجالس النفائس مرگ او را در سال ۸۹۶ هـ / ۱۴۹۰ م نوشته ولی ریو به نقل از مرآت الصفا ۹۰۰ هـ / ۱۴۹۴ ذکر کرده است .  
دولتشاه کتاب تذکره الشعراء را در پنجاه سالگی نوشته است<sup>۱۶</sup> .

## تذکره الشعراء

این کتاب مشتمل بر یادداشت‌هایی است در باره<sup>۱۷</sup> شعرای متقدم و متأخر که به سال ۸۹۲ هـ / ۱۴۸۷ م به نام میر علی شیر تألیف شده است (برای این مطلب ر.ک. صص ۷۸۹-۹۵ پیش از این) ، دارای يك مقدمه (در باره<sup>۱۸</sup> هنر شاعری) است و هفت طبقه دارد (هر طبقه در حدود ۲۰ شاعر معاصر و شاهزادگانی که از حمایت آنها برخوردار شده‌اند دارد) و در پایان فصلی به نام خاتمه در باره<sup>۱۹</sup> هفت شاعر معاصر و نویسندگان و بزرگان خوش قریحه<sup>۲۰</sup> دربار سلطان حسین: حاجی خلیفه ص ۲۶۲ شماره ۲۸۱۹ ، سپرنگر شماره<sup>۲۱</sup> ۳ ، قاهره ص ۵۰۲ (۸۹۲ هـ به خط مؤلف<sup>۲۲</sup> ) ، ص ۵۰۱ (۹۸۰ هـ / ۱۵۷۲) ص ۵۰۲ (n.d) بریتیش میوزوم<sup>۲۳</sup> (۸۹۵ هـ / ۱۴۸۹-۹۰ م) . ریو ج ۳ 977b (۹۷۳ هـ / ۱۵۶۵ م) ، ج ۲ 809b (قرن ۱۶) ؛ ج ۱ 365b-344a (۸ نسخه که یکی از آنها متعلق به قرن ۱۶ و سه دیگر از قرن ۱۷ است) ، بودلین ۳۴۸ (۹۴۲ هـ /

۱۳- تذکره الشعراء : از جاه و مراتب آباء و اجداد بی بهره ماند (ص ۱۱<sup>۱۹</sup>) .

۱۴- چون از روی محاسبه و مراقبه<sup>۲۰</sup> روزنامه<sup>۲۱</sup> حیات نظر نمودم دیدم که کاروان عمر گرانمایه در تیه<sup>۲۲</sup> گمراهی پنجاه مرحله قطع نموده بود (تذکره الشعراء ص ۱۱<sup>۲۳</sup> و نیز ر.ک. ص ۱۲<sup>۲۴</sup>) .

۱۵- فهرست احتمال می رود بوسیله<sup>۲۵</sup> کتاب نسخه‌ها غلط پیدا کرده باشد (نظیر چاپ G. M. S)

۱۶- اطلاع از این نسخه را مدیون پرفسور اربری هتم و از ایشان تشکر می کنم .



۱۵۶۳ م) ، ۳۴۹ (۹۷۵ هـ / ۱۵۶۷-۸ م) ، ۳۵۰ (۹۷۸ هـ / ۱۵۷۱ م) ، ۳۵۱ ، اکسفورد  
نسخه‌های خطی فارسی A. II. 21 (۹۹۴ هـ / ۱۵۸۶ م) ، ادینبورگ مجموعه جدید  
ص ۶ (قرن ۱۸) 1, 0, D. P. بلوشه ج ۲، ۱۱۲۹ (۹۶۷ هـ / ۱۵۶۰ م) ، ۱۱۳۰ (۹۷۴ هـ /  
۴۱ - ۱۱۳۱ ، ج ۳ ، ۲۴۵۲ (از قرن ۱۶ جدیدتر) ، رزن ۳۱ (۹۷۱ هـ / ۱۵۶۳-۴  
م) ، برلین ۶۳۸ (۹۷۴ هـ / ۱۵۶۷ م) ، ۶۳۹-۴۲۰ ، درن Dorn (۹۷۵ هـ /  
۸-۱۵۶۷ م) ، فلوگل ج ۲، ۱۱۹۹ (۹۷۹ هـ / ۱۵۷۱ م) ، ۱۲۰۰ (۹۸۵ هـ / ۱۵۷۷ م) ،  
اداوارد براون فهرست نسخه‌های فارسی ۱۱۳ (۹۷۹ هـ / ۱۵۷۲ م) ، ۱۱۲ (۹۸۴ هـ /  
۷-۱۵۷۶ م) ، ۱۱۴ جلد متمم ۵-۲۹۲ (آخری = ۱۰۶ سلطنتی) ، براون مجموعه  
8, J = هوتم - شنیدلر / ۳۶ (۹۰۸ هـ / ۱۵۰۲-۳ م یا ۹۸۰ هـ / ۱۵۷۲-۳ م) ، بوهار  
۹۰ (۹۸۰ هـ / ۱۵۷۲ م) ، کراف ص ۱۲۵ شماره ۳۱۲ (۹۸۲ هـ / ۱۵۷۴ م) ، ایوانف  
۲۱۸ (۹۸۴ هـ / ۱۵۷۶-۷ م) ، کرزن ۴۹/۵۰ ، کیورتله (۹۹۹ هـ / ۱۵۹۰-۱ م) رک.  
ارنتل کالج میگزین ج ۳/۴ (لاهور ، اوگوست ۱۹۲۷ ، ص ۱۱) . تاشکند  
دانشگاه ۶۹ (قرن ۱۶) ، سیهالار ج ۲ ص ۷-۴۷۵ (نسخه یکی از قرن  
۱۶) ، لندسیانا ص ۱۳۲ شماره ۸۳۸ (از ۱۶۰۰ قدیم تر نیست ،  
شماره ۵۴ ، شماره ۳۱۰ ، شماره ۳۰۹ ، رهاتسک ص ۱۳۰ شماره ۱۵ (۱۰۳۳ هـ /  
۴-۱۶۲۳ م ، با فهرست شعرا) ، ص ۹۵ شماره ۴۵ ، ص ۱۰۳ شماره ۵۹ (با آن که  
اسم کتاب را داده‌اند ظاهراً محبوب القلوب باید باشد) بانکی پور ج ۸ ش ۶۸۰  
(۱۰۵۱ هـ / ۱۶۴۱ م) ، ۶۸۱ . علیگره Subh نسخه‌های خطی ص ۶۱ شماره ۳۲  
آصفیه ج ۱ ص ۳۱۸ شماره ۳۶ ، ج ۳ ص ۱۶۲ شماره ۱۱۹ ، عمراول (Ziemlichalt)  
بسبی دانشگاه ص ۲۷۴ (کهنه است) ، بخارا سیم‌نوف ۴۸ ، چانکف ۱۰۵ ، لاهور  
کتابخانه دانشگاه پنجاب (۲ نسخه دارد ، رک. ارنتل کالج میگزین جلد سوم شماره  
۱ (نوامبر ۱۹۲۶ ص ۷۴) ، لنین گراد کتابخانه عمومی (رک.

Mélanges asiatiques ج ۳ (سن پترسبورگ ۱۸۵۹ ، ص ۷۲۸) ، موزه آسیائی (سه نسخه لا اقل . رك . Mélanges asiatiques ج ۶ (۱۸۷۳) ص ۱۲۶) ، ج ۷ (۱۸۷۶) ، ص ۴۰۲) ، مدرس ۴۴۰ ، مجلس ۳۲۷ ، پشاور R. A. S ۱۴۵۱ ص ۱۶۳ ، سلمان رزن ص ۱۳ نسخه های شماره ۶۱ و ۱۴۷ ، يك نسخه به خط سلطان علی مشهدی خوشنویس<sup>۱۰</sup> معروف و معاصر با دولت شاه) است این نسخه مذهب و مزین به شش سرلوح است ، در فهرست فروشی Sotheby مه ۱۹۳۰ ص ۲۲-۲۳ .

## چاپها :

(۱) بمبئی چاپ ۱۸۸۷ (۲) تذکره الشعراء دولت شاه به اهتمام ادوارد براون لندن و لیدن چاپ ۱۹۱۰ (متون تاریخی فارسی ج ۱) . (۳) الله آباد ، چاپ ۱۹۲۱ (طبقه ۴ تا ۱ ، فقط . چاپ ضامن علی) .

## منتخبات :

(۱) [زندگی انوری] .  
 Vitae poetarum persicorum ex Dauletshahi Historia poetaum....  
 excerptae ... persice edidit latine Vertit ... J. A. Vullers. Fac II  
 Anvarii Vitam tenens, Giessen .

چاپ ۱۸۶۸ .

## (۲) [زندگی انوری]

Ali Aukhadeddin Enveri Materialy dlya ego biographii i Kharakteristiki  
 [از A. N. زکوسکی] سن پترسبورگ چاپ ۱۸۸۳ .

## (۳) [زندگی عطار]

pend - namèh, Ou le livre des Conseils de Férid - eddin Attar,

ترجمه و نشر از M. le. Bon سیلوستر دو ساسی، پاریس، چاپ ۱۸۱۹

Pand - nāmahi ... Farīd-al-Dīn Attār

[تجدید طبع از روی چاپ پاریس ۱۸۱۹]

[طهران] چاپ ۱۸۷۳

## (۴) [زندگی حافظ]

Vitae poetarum persicorum ex Dauletshahi Historia poetarum ...  
excerptae ... persice eddit latine Vertit....

Hāfizi Schirāzensis Vitam tenens J. A. ولسر جزء اول.

گیسن چاپ ۱۸۳۹ (رک به شماره ۱ قبل از این).

## (۵) [زندگی جامی]

Tuhfat ul Ahrār , the Gift of Noble: being one of the Seven poems,  
or Haft Aurang , of Mūlla jāmi

چاپ فالکونر [با شرح حال جامی به نقل از تذکره دولت‌شاه، آتشکده و هفت

اقلیم]، لندن سال ۱۸۴۸ (مجموعه انتشارات متون شرقی).

## (۶) [زندگی نظامی]

De exepitione Russorum Beraddam Versus auctore inprimis Nisamio  
dissertuit F. Erdmann

[با آنچه دولت‌شاه درباره نظامی نوشته است و شرح آن]، غازان ۳۲-۱۸۲۶

## (۷) [زندگی نظامی]

Behram - Gur und die russische Fuerstentochter Muhammed Nizamuddin , dem Gendscher, nachgebildet und durch... Anmerkungen erlaeutert

فن اردمن [با آنچه دولتشاه درباره نظامی دارد]

Auflage دوم غازان چاپ ۱۸۴۴

(۸) [زندگی سعدی]

The persian and Arabick works of Sâdee

[به اهتمام هارینگتن J. H. Harington و محمدرشید به انضمام شرحی که

دولتشاه درباره سعدی نوشته است. متن فارسی و ترجمه انگلیسی آن] جلد اول کلکته سال ۱۷۹۱.

Safinat al - shu'arā ترجمه ترکی (تلخیص) : سفینه الشعراء

از فهیم سلیمان افندی در ۱۲۳۳ (رک) دائرة المعارف اسلام آرتیکل: Fehim

فلوگل ج ۲ ، ۱۲۵۸ ، چاپ : استانبول ۱۲۵۹ هـ / ۱۸۴۳ م (رک) :

Geschichtsschreiber der Osmanen

از Babinger صفحه ۳۵۱ شماره ۱) مع علوم انسانی

ترجمه انگلیسی طبقه ۱ تا ۳ : با یادداشتهای انتقادی از P. B. Vachha

بیبسی ۱۹۰۹ . فن هامر پرگستال Hammer purgstall's

Geschite der schönen Rede künste persiens (وینه ۱۸۱۸)

mit einer Blüthenlse aus zweyhundert persichen Dichten.

قسمتهای خوب تذکره الشعراء با شرحی مختصر منضم به منتخباتی از تحفه

سامی و اندکی از مآخذ دیگر .

ترجمه منتخبات : (۱) زندگی انوری (لاتین) که در قسمت (۱) شروع پیش

از این آمده بود (۲) زندگی انوری (روسی) ، رک قسمت (۲) . (۳) زندگی عطار

- (فرانسه) . رك. قسمت (۳) . (۴) زندگی فردوسی (فرانسه) بوسیلهٔ سیلوستر دو ساسی صص ۸-۲۳۰ در Notices extraits ج ۴ (پاریس سال ۷ [۱۷۹۸] - (۵) زندگی فردوسی (آلمانی) از فن دکتورولرس . بن سال ۱۸۳۱ (۶) زندگی حافظ (فرانسه) بوسیلهٔ سیلوستر دو ساسی صص ۴۵-۲۳۸ (Notices extraits ج ۴) پاریس سال ۷ [۱۸۹۸] . (۷) زندگی حافظ (لاتین) رك: شرح منتخبات (۴) بالاتر (۸) [زندگی سعدی (انگلیسی)] رك: منتخبات (۸) بالاتر. (۹) حوادث دورهٔ سربدار = چاپ براون صص ۸۸-۲۷۷ (فرانسه) . تذکرة الشعراء سرگذشت شاعران Tezkeriat al schoara Histoire des poètes
- از سیلوستر دو ساسی صص ۶۲ - ۲۵۱ (در Notices extraits ج ۴) (پاریس سال ۷ [۱۷۹۸] . (۱۰) ماجرای فتوحات سلطان حسین (خلاصه) = چاپ براون صص ۳۹ - ۵۲۲ . (فرانسه)
- Tezkeriat al schoara. Histoire des poètes , par doletschah
- از سیلوستر دو ساسی صص ۹ - ۲۶ (در Notices extraits ج ۴) (پاریس سال ۷ [۱۷۹۸] .
- معرفی :
- (۱) تذکرة الشعراء تاریخ شعراء تألیف دولتشاه بن علاءالدوله القاضی السمرقندی
- Tezkriat al schoara<sup>۱۸</sup> Histoire des poètes<sup>۱۹</sup> par douletschah ben-Alâeddoulet algazi al samarcandi .
- از سیلوستر دو ساسی (در Notices extraits) فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ ملی

۱۷- در ضمن شرح حال ابن یمن ، ترجمهٔ هفتم از طبقهٔ ۴

۱۸- قسمت آخر خانه

۱۹- در فصل عربی است اما ترجمهٔ کم دقتی شده است .

جلد ۴ (پاریس ۷ = ۱۷۹۸، صص ۷۲-۲۲۰) (با فهرست شعراء) : (۱) سپرنگر ۳.  
فهرست اسامی شعراء : (۱) رك. به شماره ۱ از توصیف بالاتر (۲) Rehatesk  
صص ۱-۱۳۰.

### مآخذ

The Source of Dawlatschāh از ادوارد براون (ژورنال آسیایی) سال ۱۸۹۹  
صص ۳۷-۴۵. منتخبات منظوم (در حدود ۲۵۰ شعر) به نام آسمان سخن  
Āsmān i Sukhun از لطف الله محمد مهندس بن احمد که در زمان اورنگ زیب  
می زیسته و به وسیله فوادی کرمانی به شعر درآمده است. سپرنگر شماره ۱۵  
(تویخانه) یادداشت‌هایی درباره شرح حال شعراء (رك. مقدمه انگلیسی ادوارد براون  
صص ۱۵)، مجالس النفائس، لطائف نامه صص ۱۸۰؛ ریو ج ۱ صص ۳۶۴، دائرة المعارف  
اسلام آرتیکل دولت‌شاه dawlat - shāh (هوارت)؛ تاریخ ادبیات براون ج ۳ صص  
۷-۴۳۶.]

### پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱۰۹۴- امیر یا میر ۲۰ نظام الدین علی شیر «نوائی» و «فانی» ابن امیر غیاث الدین

۲۰- علی شیر را از کودکی امیر (در ترکی بك) می نامیدند، این عنوان یا لقب در خانواده‌های  
اشرافی دیوانی متداول و موروثی بوده است (بارتولد در میر علی شیر صص ۱۱۳ رك. لطائف  
نامه صص ۲۱۸<sup>۱۲</sup>، چنین می نویسد: «میر مسند امارت را موروثی داشت». ۱۱۳ در آثار  
ترکی علی شیر بك خوانده شده است.

۲۱- لازم است یادآوری شود که نوائی تخلص او در شعر ترکی و فانی تخلص او در شعر  
فارسی بوده است (در فارسی فانی تخلص کرده (تاریخ رشیدی) ، : «در شعر ترکی مطلقاً  
تخلص ایشان نوائی است و در دیوان فارسی تخلص اش فانی» (رك. تحفه سامی  
صص ۱۸۰<sup>۲۱</sup> . بارتولد نیز به این مطلب اشاره کرده است (Mir-Ali-Shir صص ۶-۳۴) : رك.

کشکینه<sup>۲۳</sup> در ۱۷ رمضان ۸۴۴/۳۳ ۹ فوریه ۱۴۴۱ م در هرات متولد شد. با سلطان حسین بن منصور که در ۸۱۳/۱۴۶۹ م فرمانروای هرات بود هم مدرسه بود و در نتیجه به سمت مبرداری برگزیده شد<sup>۲۴</sup>. بعد از مدتی از این مقام استعفا کرد و با آن که از مشاغل دیوانی احتراز می کرد مورد احترام بود و در سال ۸۷۶/۱۴۷۲ م به او منصب امیری «منصب عالی امارت دیوان اعلی» داده شد<sup>۲۵</sup>. در مواقعی که سلطان حسین در هرات نبود میرعلی شیر به جای او حکومت می کرد.

در ۸۹۲/۱۴۸۷ م برخلاف میل به حکومت استرآباد منصوب شد و پس از یک سال یا بیشتر به هرات بازگشت و در ۱۲ جمادی الثانی سال ۹۰۶/۱۳ ژوئن ۱۵۰۱ م جام عمرش لبریز شد.

بارتولد می گوید (دائرة المعارف اسلام آرتیکل Turks و ادبیات جغتائی

← Der Islam صص ۴-۴۳ که کاملاً صحیح ترجمه شده است) که فانی تخلصی است که در کتاب لسان الطیر اثر تراکی آمده و میرعلی شیر بزرگ پایان قسمت تصوف کتاب آورده است.

۲۲- حبیب السیر ج ۳ قسمت ۳ ص ۱۷۹، کشک کینه (Kj knh, Kiji Kīnah) بخشی بنابر ضبط تاریخ رشیدی.

۲۳- به استناد مکارم الاخلاق خواند امیر (رك، ريو ج ۱ ص ۳۶۶).

۲۴- حبیب السیر ج ۳ قسمت ۳ ص ۲۱، ۲۳۰ «محافظة مهر بزرگ همایون را در عهد» آن جناب کرد.

۲۵- حبیب السیر ج ۳ قسمت ۳ ص ۲۴، ۲۳۱، نظیر این منصب را به امیر سید حسن [بن]

اردشیر تفویض کردند، در حبیب السیر ج ۳ قسمت ۳ ص ۲۳۵ آمده است: «و هم در آن

روز که امیر نظام الدین علی شیر درمسند امارت دیوان نشست امیر سید حسن اردشیر

بدان منصب سرافرازگشت» ا. رك. Belin ص ۱۵.

(چاپ انگلیس ج ۴ ص ۹۱۶) «با آن که میرعلی شیر در تحقیقات فرنگی اغلب به عنوان وزیر ذکر شده ولی موفقیت اداری نداشته است<sup>۲۶</sup>، قرائن و امارات دلالت دارد که مشوق ارباب هنر و علوم بوده و این نتیجه<sup>۲۷</sup> نزدیکی (نه همیشه) با سلطان حسین است (۱۵۰۶ - ۱۴۶۹)».

میرعلی شیر دیوان شعر<sup>۲۷</sup> فارسی دارد ولی اشعارش بلند نیست<sup>۲۸</sup> ولی به قول ریو در تاریخ ادبیات ترکی (شرق) «میرعلی شیر» مقام خاصی دارد و بیش از دیگران به ادب و زبان ترکی و جغتائی خدمت کرده است» آثار ترکی (حداقل ۲۹ قلم<sup>۲۹</sup>) او بدین قرار است:

(۱) چهار دیوان<sup>۳۰</sup>، (۲) خمسه<sup>۳۱</sup>، (۳) لسان الطیر (۹۰۴/۵ - ۱۴۹۸ م) به -

۲۶ - معاصر او خوانندگی در دستورالوزراء او را در زمره<sup>۳۲</sup> وزراء به شمار نیاورده است و فقط نوشته است که گاهی یا موقه<sup>۳۳</sup> وزیر بوده است.

۲۷ - نسخه های دیوان فانی در: بلوچه ج ۳ ش ۱۷۶۵ و ۱۷۶۶، ایاصوفیه ۳۸۸۲، علی پاشا ۲۹۵، فاتح ۷-۳۸۸۶ (دیوان نوایی اما هر دو به فارسی شرح شده است)، نوری عثمانیه ۳۵۰، یلنر ۳۰/۲۷۸۱ (رك. Stochoukine, Edhem ص ۴۳) و غیره.

۲۸ - رك. (بابرنامه<sup>۳۴</sup> ترجمه<sup>۳۵</sup> عبدالرحمن ص ۱۰۹) عقیده<sup>۳۶</sup> بابر: «بعضی ابیات او بدنیست ولی اغلب ست و مردوداند».

۲۹ - برای اسامی این آثار رك. Belin صص ۶۲-۵۹، Z. D. M. G ج ۲ صص ۵۱-۲۴۹ (Berzin) ریو، فهرست ترکی ص ۲۶۵، و Ciiz pp353-6 Islâm Ansiklopedisi 5

۳۰ - غرائب الصغر (چاپ: خیوه ۱۸۸۱) (دائرة المعارف اسلام) منتخبات چندبار در تاشکند، بخارا، تبریز، استانبول و... چاپ شده است. (رك. دائرة المعارف اسلام). نوادر الشباب، بدایع الوسط، فوائد الكبر. برای نسخه های خطی (بعضی از آنها شامل مجموعه ای است بدون تاریخ که مشتمل بر تمام چهاربخش یا منتخبی از آنهاست) رك. فهرست ترکی صص ۷-۲۹۴ Dorn ۵۶۱-۴ جکون ۲۱ (آغاز: زهی ظهور،



تقلید منطق الطیر عطار (۴) خمسة المتحیرین، به یاد دوستش جامی<sup>۳۳</sup>. (۵) نسائم المحبة (۱۴۹۵/۶ - ۱۴۹۵/۶) ، ترجمه 'نفحات الانس جامی'، (۶) محاكمة اللغتين (۱۴۹۵/۶ - ۱۴۹۵/۶) در ترجیح ترکی بر فارسی<sup>۳۳</sup> (۷) محبوب القلوب (۱۴۹۹/۱ - ۱۵۰۰/۱) در اخلاق و آداب<sup>۳۴</sup>.

طبق تحقیقی که در Isl-Ansiklopedssi شده است قدیم ترین و نفیس ترین نسخه های کلیات دیوان امیر علی شیر بدین قرار است:

(۱) استانبول روان کوشکو شماره<sup>۳</sup> ۸۰۸ (۱۴۹۶/۶ - ۱۴۹۶/۶) استانبول ، فاتح شماره<sup>۴</sup> ۴۰۵۹ (۳) پاریس ضمیمه ترکی ۱۷-۳۱۶ (۱۵۲۶/۶ - ۱۵۲۶/۶) و (۴) لنین گراد کتابخانه عمومی (Dorn ۵۵۸ رک. Z. D. M. G ج ۲ ص ۵۵-۲۴۸)

بدون عنوان . مورخ ۱۴۹۵/۶ - ۱۴۹۹/۶ ، ۲۲ (نوادر الشباب ۱۴۸۸/۶ - ۱۴۸۸/۶) فیلادلفیا Lewis ۹۵ (آغاز: ای صفحه) princeton ۱۵۰-۱۳۰ و غیره .

۳۱- حیرت الابرار ، فرهاد و شیرین ، مجنون و لیلی ، سبعة سیاره ، سد اسکندر . چاپها : خیوه ۱۸۸۰ تاشکند ۱۹۰۴ (بنابر آنچه در دائرة المعارف اسلام آمده) تاشکند ۱۸۹۳ و ۱۹۰۱ (طبق فهرست تاشکند شماره<sup>۳</sup> ۱۲۸) . رک. ریو، فهرست ترکی صص ۴-۲۹۲ Dorn ۵۶۰ (۱۴۹۲/۳ - ۱۴۹۲/۳) تاشکند ۱۲۸ و غیره .

۳۲- ترجمه<sup>۳</sup> فرانسه و منتخبی از قسمتهای ممتاز در Belin صص ۵۸-۱۰۱ Notice Quatremère's Chrestomathic turk-orientale (در چاپها: پاریس سال ۱۸۴۱)

صص ۳۹-۱) استانبول ۱۸۹۹ ، خجند ۱۹۱۸ (رک. Isl, Ansikl)

۳۴- چاپها : استانبول ۱۸۸۹ (رک. Isl, Ansikl) شاید ۱۲۸۹/۳ - ۱۸۷۲/۳ باشد بقرار یادداشت براون در تاریخ ادبیات ج ۳ صص ۴۵۵۳) ، بخارا ۱۹۰۷ و تاشکند (برطبق Isl, Ansikl) که Belin به تفصیل تمام در زورنال آسیائی سری ۶۰ ج ۷ صص ۵۲-۵۲۳ و جلد هشتم صص ۵۴-۱۲۶ معرفی کرده است . برای نسخه های خطی و منتخبات و ترجمه منتخبات رجوع کند به فهرست ترکی ریو صص ۶-۲۷۵ . در ۱۲۰۴/۶ - ۱۲۸۹/۶

میرعلی شیر حامی و مشوق هنرمندان بوده است و میرخواند و خواندمیر، حسین کاشفی و بهزاد از تشویق و حمایت او برخوردار بوده اند.

### مجالس النفايس

این کتاب در ۸۹۶ هـ / ۱/۵ - ۱۴۹۰ م<sup>۲۵</sup> تألیف شده و متضمن اطلاعات و ملاحظاتی درباره شعرای ترك و ایرانی معاصر مؤلف است. کتاب به ترکی شرقی است و به هشت مجلس تقسیم می شود: «(۱) شعرای متوفی که مؤلف آنها را نمی شناخته (۲) شعرای متوفی قبل از ۸۹۶ که نویسنده آنها را ملاقات کرده بوده است (۳) شعرای زنده که نویسنده آنها را می شناخته (۴) شخصیت های ادبی که گاهی شعر می گفته اند (۵) بزرگان خراسان که اتفاقاً شعر می سروده اند (۶) شعرای غیر خراسانی (۷) سلاطین و شاهزادگان دوره تیموری (۸) سلطان حسین : حاجی خلیفه ج ۴ ص ۳۸۱ شماره ۱۱۳۸۸ (رك. ج ۳ ص ۲۶۳ شماره ۲۸۲۲)، فلوگل ج ۲، ۱۲۰۹ (مورخ ۹۰۳ هـ / ۸۴-۱۴۹۷ م)، بلوشه ج ۳، ۱۷۶۵ (از قرن ۱۶ کهنه تر)، براون مجموعه ۷، J. (۸۹۳۷/۱ - ۱۵۰۳ م)، ریو کاتالک ترکی ص 273 a (۸۹۸۷/۱۵۷۹ م)، ص 274 b (۱۲۳۲ هـ / ۱۸۱۷ م)، لندسیانا ص ۲۴۴ شماره ۱۴۹ (۱۰۳۱ هـ / ۱۶۲۱ م)، بخارا. سیمرنف ۲۸، ۲۹، اته ۶۶۴، لنین گراد موزه آسیائی (رك. Dorn ص ۵۰۴، مؤسسه (۱۲۲۴ هـ / ۱۸۰۹ م). رك. سیمرنف ص ۱۸۹ شماره ۹۶)،

اظفری آنرا به فارسی ترجمه کرده است (رك. ص ۳-۶۴۲ قبل) و سید محمد عبدالله از روی نسخه ای در لاهور (کتابخانه دانشگاه پنجاب) وصف آن را در ارینتل کالج میگزین ۱۱/۴ (اوت ۱۹۳۵) ص ۸-۴۱ نوشته است.

۳۵- برای این تاریخ به ملاحظات بارتولد درباره میرعلی شیر ص ۱۲۴ مراجعه کنید و به ترجمه Hinz ص ۳۵ (استوری شرحی هم به آلمانی نقل کرده است).

کتابخانه عمومی شماره‌های (۹) ۵۵۸ در کلیات فوائی (و ۵۵۳ آخری قسمتی رك.  
سیرنف ص ۱۹۰۱، درن ص ص ۵۰۳ - ۵۱۰) دانشگاه، شماره ۶۱۸ (رك.  
Salemman - Rosen ص ۲۴)، مشهد<sup>۳۶</sup> ج ۳ ص ۱۰۳، مونیخ  
فهرست ترکی ص ۴۱ شماره ۱۴۸ (جدید) و لیامینوف زرنوف ص ۸۶۱، شماره ۱۲ ؛  
و شاید ایضاً در استانبول و پاریس نسخی از کلیات مذکور (ص ۷۹۱)<sup>۳۷</sup>.

## جایها

تاشکند. ۱۳۲۶/هـ ۱۹۰۸م (همراه با تذکره باغ ارم و افضل مقدم پیر مستی  
افضل التذکار فی ذکر الشعراء والاشعار مؤلف در ۱۳۲۲. رك. فهرست سمنوف  
تاشکند Vvedenie ص [۳]) ، ۱۳۳۰/هـ ۱۹۱۲م (رك. Kurzer Abriss  
از سمنوف ص ۳ شماره ۱).

## منتخبات

(۱) [مقدمه] بلن  
Notice biographique et littéraire sur Mir Ali-Shir-Névâii  
(تیراژ اضافی) ص ص ۸-۶۵، (۲) [قسمت‌هایی از مجلس سوم] بر زن  
Chrestomathie turque ص ص ۶۱-۱۴۶ (۳) [مجلس هفتم] بلن op. cit  
ص ص ۷۳-۸۲.

ترجمه منتخبات : (۱) [مقدمه (فرانسوی)] بلن op. cit ص ص ۷۲-۶۸.  
(۲) [مجلس هفتم (فرانسوی)] بلن op. cit ص ص ۱۰۰-۸۳.  
شرح: ادوارد براون تاریخ ادبیات جلد سوم ص ص ۹-۴۳۷.

۳۶- منظور کتابخانه آستانه رضوی است (مترجم).

۳۷- فهرست نسخه‌های ترکی شرقی تصریحی بر کامل بودن نسخه ندارد.

ترجمه‌های فارسی : (۱) لطائف‌نامه این ترجمه را سلطان محمد و «فخری» بن «امیر» هروی پرداخته (رك. صص ۷-۷۹۵ قبل از این) و مجلس نهی برآن (در باره شعرای زنده‌ای که در اصل کتاب فراموش شده بوده) افزوده است. کتاب به نام حبیب‌الله [ساوجی] تألیف شده است که در عهد سام میرزا حاکم خراسان، وزیر بوده و در میش‌خان جانشینش بوده است [در ۸۹۲۷/۱۵۲۱ م به روایت حبیب‌السیر ج ۳ جزء ۴، ص ۱۰۰]: لندسیانانص ۱۲۲ شماره ۵۵<sup>۳۸</sup> (۸۹۳۹/۳-۱۵۳۲ م). روج ۱ 365b (۸۹۶۵/۱۵۵۸ م).

چاپها : (۱) لطائف‌نامه فخری [با مقدمه، تعلیقات و فهرستها از سید محمد عبدالله] (در ارنتل کالج میگزین. جلد هفتم شماره ۴ (لاهور اوگوست ۱۹۳۱) جلد هشتم شماره ۱ (نوامبر ۱۹۳۱)، شماره ۲ (فوریه ۱۹۳۲)، شماره ۳ (مه ۱۹۳۲) شماره ۴ (اوگوست ۱۹۳۲)، جلد نهم شماره ۱ (نوامبر ۱۹۳۲)، و شماره ۲ (فوریه ۱۹۳۳) ، (۲) The Majalis - un - Nafa'is of Mir'Ali shir Nava'i [اینها] Two 16 th. Century persian translations چاپ و مقدمه و حواشی از علی اصغر حکمت، طهران A. H. S ۱۳۲۳ / ۱۹۴۵ م صص ۱۷۸-۱ .

(۲) (ترجمه مجالس‌النفائس، آغاز در استانبول در ۹۲۷/۱۵۲۱ م و در ۹۲۹/۳-۱۵۲۲ م کامل شد. مترجم حکیم [شاه] محمد بن مبارک القزوینی است که آن را به نام سلطان سلیم کرده است (رك. الشقائق النعمانية ج ۱ صص ۲-۳۷۱، ترجمه Rescher صص ۲۱۶)، مطالب اصل کتاب را مترجم فشرده (و با

۳۸- اگرچه در فهرست کاملاً تصریح نشده است ولی احتمال می‌رود لطائف‌نامه باشد. من از کتابخانه John Rylands استفار کردم ولی به علت این که زمان جنگ بود نتیجه مثبت بدست نیامد.

بعضی اضافاتی که به آن افزوده) و در هفت بهشت آورده و دو روزه نیز بر آن افزوده است «(۱) شعرای قدیم و جدید، که بیشتر از بهارستان جامی گرفته شده است، (۲) سلیم و شعرای دربارش): اسعد ۳۸۷۷، طهران کتابخانه شخصی

سعید نفیسی .

(۳) مجالس النفائس این ترجمه از شاه علی بن عبدالعلی است که در زمان

سلطان دین محمد [بن جانی بگ Bêg] که در دوره عبداللّه خان اوزبک (۸۹۹۱/

۱۵۹۸/۱۰۰۶-۱۵۸۳) و عبدالؤمن خان حاکم قسمتی از خراسان بود و اندکی قبل

از ۱۵۹۸/۱۰۰۶ هـ که مرد خان هرات شد ولی بزودی از شاه عباس شکست خورد و

چراغ قدرتش خاموش گشت]: پرداخته شده است: ریو جلد متمم ۱۰۴ (در وسط

خبر مربوط به الغیبک نسخه افتادگی دارد یعنی ششم در مجلس هفتم . قرن ۱۷) .

(۴) مجالس النفائس ترجمه ای از عبدالباقی شریف ریاضی است در عهد غلام غوث

خان نواب Carnatic = مدرس ۴۴۵ (۸۱۲۴۲/۱۸۲۷ م، شاید به خط مؤلف) [دولت شاه

۴۹۴-۵۰۹. بهارستان جامی (قسمت آخر روضه هفتم)؛ مکارم الاخلاق که ستایشی

از خواندمیر دارد (برای این مطلب رک. صص ۹-۱۰۱ قبل) و در قبل از

مرگ علی شیر که بعد تمام شده و به سلطان حسین تقدیم کرده است (نسخه های خطی:

ریو ج ۱ ص ۳۶۷ a): مجالس العشاق (بیوگرافی چهارم از آخر)؛ با برنامه به

انگلیسی (رک. صفحه ۵۳۲ قبل) ج ۱ ص ۲۷۱ (منحصراً در تاریخ ادبیات ادوارد

براون ج ۳ صص ۷-۴۵۶)؛ با برنامه ترجمه عبدالرحیم صص ۹-۱۰۸۱۸

لطائف نامه صص ۲۳-۲۱۸ (قسم اول از مجلس چهارم)؛ حبیب السیر ج ۳ جزء ۳

صص ۲۱۷ و غیر آن؛ تاریخ رشیدی (قسمتی که در ترجمه Ross نیست در

Mélanges asiatiques ج ۴ (سن پترزبورگ چاپ ۱۸۸۸) صص ۶۰-۳۵۸

که از آن اقتباس شده نیز فراموش شده است و در اینتل کالج میگزین ج ۱۰

- شماره ۳ (لاهور، مه ۱۹۳۴) صص ۷-۱۵۵؛ تحفه سامی، طهران A. H. S  
 چاپ ۱۳۱۴ صص ۸۱-۱۷۹ (اولین بیوگرافی در صحیفه ششم. ترجمه فرانسه  
 از سیلوستر دوساسی در Notices et extraits جلد چهارم (پاریس، سال ۱۷۹۸=۷)  
 صص ۳-۲۹۰)؛ مرآت الادوار (اته ۱۰۹، ورق Seq 411b)؛ تقی کاشی در خلاصه-  
 الاشعار (رك. اسپرنگر صص ۲۰)؛ حسن روملو در احسن التواریخ ج ۱۲ صص  
 ۵۷-۵۵۹، ترجمه Seddon صص ۵-۲۴؛ مرآت الخیال (بودلین ۳۷۴) شماره ۵۷  
 سفینه خوشگو (بودلین ۳۷۶ شماره ۸)؛ آتشکده شماره ۶۰ (بیبلی چاپ ۱۲۷۷  
 صص ۱۹۱)؛ خلاصه الافکار شماره ۱۹۷؛ Bibliographical index «فهرست کتاب  
 شناسی» از Elliot صص ۱۶-۱۱۴؛ M. Nikitski در  
 Emir-Nizam ed-Din - Ali - Shir v gosudarstvennon i literaturnom  
 ego Znachenü .  
 سن پترسبورگ سال ۱۸۵۶ (برای نقد و بحث رك. بارتولد در عنوان Mir-Ali-Shir  
 لنین گراد ۱۹۲۸، صص ۱۰۱؛ ترجمه Hinz صص ۳)،  
 Notice biographique et littéraire sur Mir Ali-chir Néväii.  
 دنباله تفسیر بقیه آثار این نویسنده از M. [F. A.] Belin (در ژورنال آسیایی سری  
 پنجم، جلد ۱۷ (چاپ ۱۸۶۱) صص ۲۵۶-۱۷۵ و ۳۵۷-۲۸۱، به اضافه به صورت  
 تیراژ اضافی هم نشر شده است. برای انتقاد رك. بارتولد op. cit صص ۲-۱۰۱